

До 70-річчя від дня народження

ПРОФЕСОР ФЕДІР МИКИТОВИЧ ПАРІЙ

Парій Федір Микитович народився в 1943 р. у селі Іваньки Маньківського району на Черкащині. Закінчив Уманський сільськогосподарський інститут (1965 р.). У 1968–1971 рр. навчався в аспірантурі при Українському науководослідному інституті землеробства за фахом «генетика». Після закінчення аспірантури працював у лабораторії генетики того самого закладу. З 1978 р. працює в Інституті молекулярної біології і генетики АН України. З 1986 р. наукова діяльність пов'язана з Інститутом цукрових буряків УААН.

Кандидатську дисертацію на тему «Вивчення ефекту гетерозису у тетраплоїдній кукурудзи», підготовлену під керівництвом професора Ю.П. Мірюти, захистив у 1974 р., а докторську на тему «Генетичне покращення гібридів буряка» — у 1993 р.

Наукові дослідження Ф.М. Парія пов'язані з розробкою технології селекційного процесу. Ним встановлено наявність у аутополіплоїдів ефекту гетерозису, який визначається поліалельними взаємодіями, і розроблено схеми використання такого ефекту. Доведено закономірність зміни ознаки стерильність — фертильність у ідиотипів цукрового буряка із стерилізуючою плазмою, запропоновано тригенну модель детермінації ознаки стерильність — фертильність і на цій основі розроблено 10 винаходів із створення закріплювачів стерильності та стерильних форм. Встановлено ефект зв'язку ознаки стерильність — фертильність з елементами продуктивності гібридів цукрового буряка і з використанням цього ефекту розроблено шість способів відбору закріплювачів стерильності та створення гібридів цукрового буряка, з'ясовано явище виникнення спонтанно диплоїдизованих рослин і розроблено принципи використання маркерних генів для виділення гаплоїдних і диплоїдизованих рослин та на основі цього розроблено чотири способи отримання гомозиготних рослин. Вивчено закономірність зміни псевдосумісності при самозапиленні буряка цукрового та запропоновано способи створення ліній буряка. Обґрунтовано та запропоновано до використання у технологічному процесі селекції буряка цукрового способи створення ліній, способи оцінки комбінаційної здатності, способи створення закріплювачів стерильності, стерильних форм, відновлювачів фертильності та способи створення батьківських компонентів. Для промислової експлуатації гетерозису запропоновано способи одержання гібридного насіння, способи створення гібридів та гібридних популяцій. За допомогою цих способів створено низку гібридів цукрового буряка та перші вітчизняні гібриди кормового буряка на стерильній основі.

За встановленим явищем вибіркової елімінації анеуплоїдних гамет у аутополіплоїдів ученим розроблено способи одержання гібридного насіння буряка та спосіб відбору збалансованих тетраплоїдів, із використанням яких створено триплоїдний гібрид цукрового буряка Аратта та тетраплоїдний сорт кормового буряка. Федір Микитович запропонував принципово нову схему одержання гібридного насіння з використанням системи самонесумісності та ЦЧС і за цією схемою створено гібрид цукрового буряка Аватар із спрощеним насінництвом. Вивчено основи селекції гібридів кукурудзи із забарвленням зернівки й технологію отримання гібридного насіння кукурудзи, яка дає змогу в процесі насінництва за забарвленням зернівок контролювати генетичну чистоту та стерильність компонентів схрещування, гібридність насіння першого покоління і за необхідності відокремлювати негібридні зернівки фотоелектричним шляхом. Для впровадження технології створено гібриди кукурудзи з алелями забарвлення зернівки, з яких три занесено до Реєстру сортів рослин України. Із використанням низки розробок прискорено створення закріплювачів стерильності та стерильних форм соняшнику, із залученням яких виведено низку гібридів. Два гібриди соняшнику занесено до Реєстру сортів рослин України.

У 2001 році Ф.М. Парій організував Всеукраїнський науковий інститут селекції (ВНІС), в якому досить плідно займається селекційною та винахідницькою діяльністю.

З 2007 року Ф.М. Парій очолює кафедру генетики, селекції рослин та біотехнології Уманського національного університету садівництва. Багато працює над упро-

вадженням інноваційних технологій у навчальний процес, значно розширює тематику наукових досліджень з селекції пшениці озимої, соняшнику, тритикале, озимого та ярого ріпаку, буряку цукрового, кормового, столового. Свій багатий життєвий досвід доктор біологічних наук Парій Ф.М. щедро передає аспірантам і студентам, молодим науковцям і майбутнім селекціонерам, а наукові розробки постійно впроваджує у виробництво. У 2012 році колектив кафедри нагороджений Міністерством аграрної політики та продовольства України золотою медаллю «За розробку і впровадження високопродуктивних сортів рослин сільськогосподарських культур».

Ф.М. Парій підготував чотирьох кандидатів наук та одного доктора с.-г. наук, ним опубліковано понад 150 наукових робіт. Він автор 50 винаходів із технології селекції рослин та 40 сортів і гібридів різних сільськогосподарських культур.

За плідну наукову, педагогічну і громадську діяльність Федора Микитовича Парія нагороджено трудовою відзнакою Міністерства аграрної політики та продовольства України «Знак пошани», Почесними грамотами Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України й Черкаської обласної державної адміністрації.

Вітаючи Федора Микитовича Парія з ювілеєм, зичимо йому міцного здоров'я, довголіття, творчої наснаги на науковій і педагогічній ниві, здійснення задумів, планів та щасливої долі.

Відділення рослинництва Національної академії аграрних наук України

Президія Українського товариства генетиків і селекціонерів ім. М.І. Вавилова